

Suvremena obitelj i djeca u riziku

Škrapec, Valentina

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:797332>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-26**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Valentina Škrapec

SUVREMENA OBITELJ I DJECA U RIZIKU

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Valentina Škrapec

SUVREMENA OBITELJ I DJECA U RIZIKU

Diplomski rad

Mentorica rada:
Doc. dr. sc. Irena Klasnić

Zagreb, rujan 2021.

Sažetak

Društvene promjene posljednjih desetljeća značajno su utjecale na koncept obitelji. Nastale su nove obiteljske strukture koje se znatno razlikuju od pojma tradicionalne obitelji. Iako je koncept suvremene obitelji iznjedrio i pozitivne promjene, uvelike je porastao broj djece koja trpe neki oblik nasilja. Na današnji odgoj djece uvelike je utjecao i stres i užurbanost suvremenog načina življenja koji je stvorio disharmoniju unutar obiteljske strukture. Razvio se i novi koncept, tzv. disfunkcionalne obitelji koji ukazuje na poremećaje strukture i stvara negativno emocionalno ozračje za razvoj djeteta. Unutar takvih obitelji djeca odrastaju u negativnom okruženju koje determinira njihovu budućnost, a nerijetko i sami postanu roditelji unutar disfunkcionalnog obiteljskog odnosa. Oblici zlostavljanja uvelike se razlikuju, ali ono što ih povezuje je negativan utjecaj na razvoj djeteta. U literaturi je najčešća podjela zlostavljanja na tjelesno kažnjavanje i zlostavljanje, emocionalno i seksualno zlostavljanje te zanemarivanje. Kako bi se utjecalo na smanjenje zlostavljanja djece potrebno je razumjeti zaštitne mehanizme te znati prepoznati rizične čimbenike kako bi djeci bila pružena pomoć i zaštita. Nerijetko je najvažnija socijalna podrška, ali jednako tako važna je i emocionalna, informacijska, instrumentalna te ostali oblici podrške. Prepoznavanje zlostavljanja djeteta na vrijeme može biti presudno, ne samo za daljnji razvoj djeteta, već i za sprječavanje sve češćeg i najgoreg ishoda zlostavljanja, gubitak života djeteta. Trenutne okolnosti i globalna situacija u vrijeme pandemije COVID-19 još više je povećala ionako visoke brojke zlostavljane djece uslijed promjena koje su negativno utjecale na psihičko i fizičko stanje stanovništva. Brojne međunarodne organizacije aktivno rade na provedbi inicijativa za zaštitu najranjivije skupine društva, štoviše UN-ova inicijativa #ENDViolence od osnutka 2016. djeluje na potpunom iskorjenjivanju nasilja nad djecom do 2030. godine.

Cilj rada je definirati koncept suvremene obitelji i problema današnjice te prikazati utjecaj rizičnih i zaštitnih čimbenika na rast i razvoj djece. Konačna svrha rada je upotpuniti postojeća istraživanja o problemima suvremenih obitelji, s posebnim naglaskom na obiteljsko nasilje nad djecom.

Ključne riječi: *suvremena obitelj, rizični čimbenici, zlostavljanje djece, #ENDViolence*

Abstract

Social changes in recent decades have significantly affected the concept of the family. New family structures have emerged that are significantly different from the notion of the traditional family. Although the concept of the modern family has brought about positive changes, the number of children suffering from some form of violence has greatly increased. Today's upbringing of children has been greatly influenced by both the stress and the hustle and bustle of the modern way of life that has created disharmony within the family structure. A new concept has also been developed, the so-called dysfunctional family which indicates structural disorders and creates a negative emotional atmosphere for the development of the child. Within such families, children grow up in a negative environment that determines their future, and often become parents themselves within a dysfunctional family relationship. Forms of abuse vary widely, but what connects them is the negative impact on a child's development. In the literature, the most common division of abuse is corporal punishment and abuse, emotional and sexual abuse, and neglect. In order to reduce child abuse, it is necessary to understand the protective mechanisms and be able to identify risk factors in order to provide help and protection to children. Social support is often the most important, but emotional, informational, instrumental and other forms of support are equally important. Recognizing child abuse in time can be crucial, not only for the further development of the child, but also for preventing the increasingly common and worst outcome of abuse, the loss of a child's life. Current circumstances and the global situation at the time of the COVID-19 pandemic further increased the already high numbers of abused children due to changes that negatively affected the mental and physical condition of the population. Numerous international organizations are actively working on the implementation of initiatives to protect the most vulnerable group in society, moreover, the UN initiative #ENDViolence since its inception in 2016 works to completely eradicate violence against children by 2030.

The aim of this paper is to define the concept of the modern family and the problems of today and to show the impact of risk and protective factors on the growth and development of children. The ultimate purpose of the paper is to complement existing research on the problems of modern families, with special emphasis on domestic violence against children.

Key words: *contemporary family, risk factors, child abuse, #ENDViolence*

SADRŽAJ

Sažetak

Abstract

1. Uvod	1
2. Obitelj- temeljna društvena zajednica.....	2
2.1. Usporedba modela tradicionalne i suvremene obitelji.....	2
2.2. Funkcionalne obitelji.....	5
2.3. Disfunkcionalne obitelji	6
3. Obitelj i djeca u riziku.....	8
3.1. Rizični i zaštitni čimbenici.....	8
3.2. Tjelesno kažnjavanje i zlostavljanje.....	10
3.3. Emocionalno (psihičko) zlostavljanje	12
3.4. Seksualno zlostavljanje djeteta	14
3.5. Zanemarivanje.....	15
4. Pregled istraživanja vezanih uz nasilje nad djecom u obitelji.....	18
5. Pregled istraživanja vezanih uz utjecaj nasilja na razvoj djeteta.....	20
6. Zaštita, postupanje i prevencija	23
7. Zaključak	26
Literatura.....	27
Izjava o izvornosti diplomskog rada.....	31

1. Uvod

Posljednjih desetljeća svjedočimo brojnim društvenim, ekonomskim i demografskim promjenama u svijetu koje su uvelike oblikovale suvremeno društvo. Utjecaj društvenih promjena posljedično utječe i na evoluciju koncepta obitelji. Oblikuju se nove obiteljske strukture unutar kojih prevladavaju novi obiteljski odnosi i novi oblici komunikacije. Također, promjenom obiteljske strukture mijenjaju se i stavovi prema obitelji. Cilj rada je definirati suvremenu obitelj kroz prikaz karakteristika današnjih obitelji te probleme s kojima se suočava. Također, cilj se odnosi i na prikaz utjecaja rizičnih i zaštitnih čimbenika na rast i razvoj djece. Za ostvarenje ciljeva istraživanja proučavana je brojna literatura i dostupni statistički podaci značajnih organizacija zaštite prava djece. Svrha rada je upotpuniti postojeća istraživanja o problemima suvremenih obitelji, s posebnim naglaskom na obiteljsko nasilje nad djecom.

Rad je podijeljen na ukupno sedam cjelina koje uključuju uvod, pet poglavlja razrade teme i zaključak. U uvodu je definiran cilj i svrha rad te teorijsko polazište za izabranu temu. U drugom poglavlju istraživane su brojne teorije definiranja pojma obitelji. Obitelj je odgojna zajednica roditelja i djece koja je zasnovana na načelima međusobnog uvažavanja i dubokoj emocionalnoj povezanosti. Osnovna karakteristika obitelji je zajedničko stanovanje i ekonomska kooperacija članova obitelji (Maleš i sur., 2003). Društvene promjene, koje u prvom redu uključuju globalizaciju i jačanje filozofije individualizma, dovele su do promjena u shvaćanju obitelji te slabljenju tradicionalnih obitelji (Wilk, 2003). Stoga, ključni zadatak prvog dijela razrade teme je definirati i razlikovati tradicionalnu i suvremenu obiteljsku zajednicu te definirati pojmove funkcionalne i disfunkcionalne obitelji. Treće poglavlje obuhvaća rizične čimbenice koji utječu na pojavu nasilja u obitelji. Osim toga, vrijedno je istražiti i tipove obiteljskog nasilja nad djecom te osnovne karakteristike istih. U četvrtom poglavlju prikazan je pregled istraživanja vezanih uz obiteljsko nasilje, dok peto poglavlje obuhvaća istraživanje utjecaja nasilja u obitelji na razvoj djeteta. Šesto poglavlje obuhvaća prikaz zaštitnih mehanizama i prevencije obiteljskog nasilja.

Zaključak objedinjuje cjelokupan rad te obuhvaća pregled najznačajnijih spoznaja autora tijekom istraživanja, kao i mišljenje autora.

2. Obitelj- temeljna društvena zajednica

Obitelj je odgojna zajednica roditelja i djece te mogućih bližih srodnika koji žive zajedno vezano za prostor i zajednički život, a obilježava ju zajedničko stanovanje, ekonomsko udruživanje članova ili zajednička briga (skrb i odgoj) odraslih članova (Maleš i Kušević, 2011). Baloban (2002) ističe da obitelj čini brak sklopljen između dvije osobe (muške i ženske osobe), no brak bez djece nije obitelj. Obitelj je osnovna jedinica društva koja ne živi izolirano nego je uključena u funkcioniranje i djelovanje šire zajednice. Iako uvelike promijenjena društvenim uvjetima i promjenom okolnosti, obitelj i dalje predstavlja najznačajniju okolinu za rast i razvoj djeteta. Unutar obitelji dijete razvija osobnost te mu se osiguravaju uvjeti za pravilan psihički i fizički rast i razvoj. Sve što se događa u kontekstu društvene zajednice utječe na obitelj a time i njegovu odgojnu ulogu (Maleš i Kušević, 2011).

Obiteljski odnosi jači su nego odnosi u drugim društvenim zajednicama jer ih čine povezanost i solidarnost, dijeljenje financijskih, duhovnih i kulturnih vrijednosti, iste norme življenja te zajednički interesi (Nimac, 2010). Unutar pojma obitelji razlikujemo dva osnovna modela: model tradicionalne i model suvremene obitelji. Sve češća pojava su i tzv. postmoderne obiteljske zajednice čija osnovna karakteristika je osjećaj zajedničke ljubavi i roditeljstva te urbanosti i izvora autonomije članova obitelji. Današnje obitelji su iznimno osjetljive na vanjske i unutarnje promjene koje proizlaze iz promjena u njoj strukturi, a time i promjenama odnosa njenih članova (Jurčević – Lozančić i Kunert, 2015).

2.1. Usporedba modela tradicionalne i suvremene obitelji

U podegoškoj literaturi razlikuju se pojmovi tradicionalne i suvremene obitelji. tradicionalna obitelj od suvremene obitelji. Iako još uvijek možemo uočiti sličnosti između tradicionalnih i suvremenih obitelji, postoje brojni razlozi koji su doveli do transformacije određenih karakteristika između tipova obitelji (Zloković i Dečman Dobrnjić, 2008). U tradicionalnim obiteljima otac je uvijek bio glava obitelji (lat. *pater familias*), dok je uloga majke bila prilično nezapažena, u smislu toga da je majka osoba koja se brinula za djecu i radila kućne poslove. S druge strane, u tradicionalnoj obitelji djeca nisu imala pravo glasa i morala su poštivati starije. Osim oca, majke i djece, u obitelj su bili uključeni i krvni srodnici (bake, djedovi, prabake, pradjedovi, tete, ujaci, strine, nećaci...). Svi su radili za obiteljsku zajednicu, a

nitko nije radio osobno zadovoljstvo (Aračić i sur., 2019). Autorica Nimac (2010) navodi da su tadašnja djeca u odnosu na današnju bila dovoljno zrela. Upravo su se tako slobodno razvijala u prirodi i dječjoj igri. Djeca su radila lakše poslove, pomagala roditeljima čime su stjecala i razvijala životno - praktične i radne aktivnosti i navike. Najveći autoritet je bio otac, ali su djeca su slušala oca i majku (Aračić i sur. 2019).

Suprotno tome, suvremena obitelj teži ka slobodi u svim područjima življenja. Zabilježeni su veliki porasti razvoda, pad nataliteta, porast broja samohranih roditelja i sklapanje novih brakova. Navedeni faktori, kao i brojni drugi, ukazuju na promjenu obiteljskih struktura. Suprotno tradicionalnim obilježjima obitelji, u suvremenom društvu javljaju se novi modeli obitelji: obitelji nastale iz razvedenih brakova, izvanbračne veze, jednoroditeljske obitelji, istospolne obitelji (Rosić i Zloković, 2002). Suvremena, moderna obitelj, suočena je s različitim pritiscima i problemima koji potiču razvijanje osjećaja osamljenosti, nemoći te nedovoljne kompetentnosti u odgoju djece i mladih. Ubrzani i stresni životni ritam uzrokovao je slabljenje društvenih veza i pogodovao nastanku brojnih egzistencijalnih problema s kojima se suočavaju današnje moderne obitelji (Miliša, 2014). Utjecaj pandemije Covid-19, izrečene epidemiološke mjere, izolacija i karantena, uvelike utječu na mentalno zdravlje ljudi. Zbog izrečenih epidemioloških mjera, mjera izolacije i karantene ljudi su izloženi riziku od negativnih emocionalnih ishoda, znakova posttraumatskog stresa, zbunjenosti i ljutnje. Ljudi su u strahu od infekcije, osjećaju se frustrirano i depresivno zbog ograničenja i mjera koje traže socijalnu distancu i izoliranost. Istraživanja ukazuju da je socijalna isključenost u obitelji jedan od rizičnih faktora koji dovode do pojave nasilja u obitelji (Roje – Đapić i sur., 2020).

Današnje obrazovanje društvo iz urbanih sredina smatra obitelj manje važnom, a „zastarjelom” institucijom (Majstorović, 2020). Naravno ovom istraživanju prethode društvene promjene (ubrzani gospodarski razvoj, tehnološki napredak, financijsko stanje i sl.) koje rezultiraju porastom obitelji bez djece. Suvremeno doba sukladno svojim promjenama u društvu, dovodi do promjena i u najvažnijoj društvenoj zajednici, obitelji. U obiteljskim zajednicama dolazi do mijenjanja strukture obitelji, promjenama u odnosima, u razmišljanjima i u načinima odgoja u skladu sa promjenama koje su uzrokovale urbanizacija, globalizacija i ostale velike prekretnice u svijetu. Suvremenu obitelj strukturalno čine dvogeneracijski odnosi. Oba roditelja

rade izvan obitelji u čemu je vidljiva razlika između tradicionalne obitelji. Uočava se ravnopravnost partnera.

Što je veća disharmonija između obiteljskog i profesionalnog života, veći je stres koji izravno utječe na kvalitetu bračnog i obiteljskog života, a samim time i na kvalitetu odgoja djece (Jurčević- Lozančić i Kunert, 2015). Zadovoljstvo i dobro funkcioniranje na poslu i u obitelji osnova su skladnog obiteljskog života u kojem su i žena i muškarac ravnopravno podijelili uloge i u njima uživaju (Maleš i sur., 2003). Ravnopravnost u obiteljskoj zajednici podrazumijeva jednako uvažavanje partnera koje treba prihvatiti kao snagu za “stvaranje zajedništva”. Sukladno navedenim promjenama dolazi do promjena u procesu obiteljske strukture. Sve češće javljaju se sljedeći suvremeni oblici obitelji, kao što su jednoroditeljske obitelji, obitelji u kojima je samo jedan roditelj biološki, rekonstruirane obitelji, samačke obitelji, izvanbračne zajednice, obitelji u kojima jedan roditelj radi posla duže boravi izvan mjesta stanovanja, kalendarske obitelji, posvojiteljske i udomiteljske obitelji, te obitelji istospolnih zajednica i surogat obitelji.

Navedene vrste obitelji nastale su kao odgovor na društvene, gospodarske i kulturološke promjene. Osim promjena u strukturama obitelji, došlo je i do promjena u odnosima te u odgoju djece. Odnosi unutar obitelji postali su ravnopravni, svi se smatraju jednakim i imaju jednaka prava i dužnosti. Dijete postaje ravnopravni član koji u obitelji dobiva temeljna pravila ponašanja, ali ima pravo i na vlastito izražavanje i djelovanje. Naglašena je orijentacija prema komunikaciji unutar suvremene obitelji. Zbog toga se ovakve suvremene obitelji često nazivaju demokratskim obiteljima (Jurčević- Lozančić i Kunert, 2015). Sukladno liberalizmu, svatko ima pravo izraziti svoje mišljenje, sudjelovati u donošenju odluka te biti prihvaćen od svih članova te obitelji. Zbog toga se u suvremenim obiteljima odgoj i obrazovanje dijeli između institucija te samih roditelja. Posebnost suvremenih obitelji čine prilagodljivost, jasne uloge i komunikacija, autonomija i samostalni razvoj pojedinca, zadovoljavanje djetetovih potreba, kvalitetan odgoj djeteta ali i međusobni obiteljski odnosi koji se zasnivaju na međusobnom razumijevanju i povjerenju, što svaku obitelj čini otpornom (Jurčević – Lozančić i Kunert, 2015).

2.2. *Funkcionalne obitelji*

U današnje vrijeme teško je definirati „normalnu” obitelj, pa su često korišteni termini poput funkcionalne i disfunkcionalne obitelji kojima želimo opisati (ne)poželjne oblike obiteljskog funkcioniranja koji ne zadovoljavaju osobne potrebe svojih članova.

Funkcionalna obitelj je zdrava obitelj u kojoj prevladava stabilan bračni odnos. U takvom stabilnom braku otac i majka snažno utječu na obiteljski život ulažući vrijeme i energiju u stabilan obiteljski odnos (Štalekar, 2010). Određuju jasne i prikladne granice uzimajući u obzir poštivanje privatnosti pojedinca. Komunikacija je djelotvorna uz slobodno izražavanje emocija. U njima nailazimo na optimizam i humor. Vrlo je vjerojatno kako će djeca koja odrastaju u takvim obiteljima biti bolje pripremljena za zasnivanje svojih budućih obitelji. Suvremena istraživanja pokazuju značajno smanjenje broja funkcionalnih obitelji (Ljubetić, 2007). Prema istraživanjima najzdravije obitelji one u kojima su očevi bili odraz autoriteta. Nadalje, Ljubetić (2007) navodi četiri osnovne karakteristike funkcionalnih obitelji, ističući pritom važnost emocija:

1. Članovi obitelji na obitelj gledaju kao na pripadajuću i sigurnu grupu;
2. Jedan od najvažnijih elemenata komunikacije i rješavanje sukoba je pregovaranje;
3. Fleksibilan stil u rješavanju problema ili konfliktnih situacija;
4. Jasno postavljene granice funkcioniranja obitelji i svakog pojedinog člana.

Uključivanjem obitelji u razne izvanobiteljske organizacije dijete stječe radne navike, životne vrijednosti, shvaća važnost učenja i rada te životnog smisla. Unutar funkcionalnih obitelji roditelji imaju autoritet i dosljedni su u postavljanju granica koja se temelje na razumnim načelima; međusobno se dogovaraju o pravilima i posljedicama koje ih slijede ukoliko ih prekrše. Istraživanja su pokazala da je jedan od najvažnijih faktora u kvaliteti, a ne kvantiteti komunikacije (Čudina - Obradović i Obradović, 2006). Kvalitetnom i otvorenom komunikacijom djeca stvaraju visoku sliku o sebi te stječu povjerenje u odrasle u odrasle. Roditelji su pozitivan model djeci u suočavanju sa stresom, nošenjem sa životnim nedaćama, rješavanju konfliktnih situacija, traženju rješenja i optimističnom stavu. Za vrijeme stresa ili značajnih promjena roditelji pružaju djeci razumijevanje, potporu i pomoć, a to je ono što ih čini zaštićenima i sigurnima.

2.3. *Disfunkcionalne obitelji*

Disfunkcionalne obitelji ukazuju na poremećaje strukture obitelji, nedosljednosti u postavljanju granica, nemogućnost uspostavljanja kvalitetne komunikacije i rješavanja konfliktnih situacija kao i ekspresija emocija (Štalekar, 2010). Način na koji obitelji funkcioniraju mogu značajno ograničiti djetetovo iskazivanje osjećaja i potreba. Rast u takvim obiteljima potiče kod djece razvoj nižeg samopoštovanja. Čudina – Obradović i Obradović (2006) ističu kako je rizična obitelj ona koja svojim oblikom, strukturom ili unutarnjim odnosima može nepovoljno utjecati na ukupan razvoj djeteta ili na neku razinu osobnog razvoja. Osim toga, rizičnom se obitelji smatra ona koja međusobnim odnosima članova i odnosom prema djeci proizvodi emocionalno ozračje koje negativno utječe na razvoj djece. Takva obitelj spriječit će zdrav razvoj u djetinjstvu, a kasnije će utjecati na i na nezdrave oblike razvoja u adolescenciji i odrasloj dobi.

Negativne osobine disfunkcionalnih obitelji imaju značajan utjecaj na razvoj djece. Takve negativne osobine podrazumijevaju očekivanja koja nisu u skladu s dječjom dobi i mogućnostima, rješavanja sukoba između roditelja putem djeteta, prisiljavanje djeteta da stane na stranu jednog od roditelja, ograničeno pokazivanje emocionalne topline, nejasna međusobna komunikacija i dr. (Ljubetić 2007). Djeca koja odrastaju u disfunkcionalnim obiteljima osjete neposredne učinke, uključujući socijalnu izolaciju ili osamljenost, razvoj poremećaja u ponašanju, nisko samopoštovanje, razvoj problema s mentalnim zdravljem, poteškoće u izražavanju osjećaja i misli i sl. (Spears, 2020). U većini slučajeva djeca iz disfunkcionalnih obitelji smatraju da je odrastanje u takvoj obitelji normalno. Iako dijete odrasta u disfunkcionalnoj obitelji, u kasnijoj životnoj dobi može razviti sposobnost trajnih promjena.

Postoje različiti oblici disfunkcionalne obitelji kao što su: problem s ovisnostima ili kompulzivnim poremećajima (droge, alkohol, promiskuitet, kockanje, pretjerana okupiranost poslom i sl.), fizičko nasilje kao sredstvo kontrole, djeca kako svjedoci nasilju u obitelji, iskorištavanje djece, neadekvatna briga, emocionalna nesigurnost, autoritarna kontrolu nad djetetom (Ljubetić, 2007). Disfunkcionalnu obitelj ne čini samo jedan negativan utjecaj, već spektar negativnih utjecaja koji posljedično utječu na osnovne potrebe (Spears, 2020). Kao najčešće utjecaje koji dovode do disfunkcije obitelji navode se obiteljska povijest disfunkcije, medicinski problemi, mentalne bolesti, životne okolnosti, ovisnost, perfekcionizam, nedostatak

komunikacije, nedostatak privatnosti, stalna kritiku. Svaka je obitelj suočena s raznim izazovima i krizama s kojima se mora sama suočiti (Ljubetić, 2007).

U Republici Hrvatskoj polako se transformiraju obiteljske strukture (rast broja obitelji s jednim roditeljem, povećanje dobi u sklapanju braka, smanjen broj rođene djece, „tjeranje” karijere) koje ukazuju na pluralizaciju, odnosno raznolikost. Prema Ljubetić (2007) statistika pokazuje smanjenje broja zaključenih (36%) i povećanje broja razvedenih brakova (15%) u Hrvatskoj od 70-ih do kraja 90-ih godina prošlog stoljeća. U 2013. godini zabilježen je najmanji broj sklopljenih brakova kada je sklopljeno gotovo 20 % manje brakova u odnosu na 2009. godinu. Osim broja sklopljenih brakova, promijenio se i način sklapanja braka, pa je tako u 2018. godini sklopljeno oko 50 % brakova u vjerskoj instituciji, što znači da je polovica brakova sklopljena u građanskim institucijama. Nadalje, istraživanja Državnog zavoda za statistiku (DZS) pokazuju i vrhunac broja razvoda brakova u 2016. godini, odnosno u odnosu na 2009. godinu gotovo 30 % više razvoda. Prosječno trajanje braka je oko 14,5 godina. Promatrajući 2020. godinu pandemija COVID-19 značajno je utjecala na smanjenje broja sklopljenih brakova, pa je tako u 2020. sklopljeno gotovo 19 % manje brakova u odnosu na prethodnu godinu (DZS, 2020). Danas, u Hrvatskoj vlada trend smanjenja broja rođene djece, opada broj bračnih parova s djecom, a raste broj bračnih parova bez djece. Teška gospodarska situacija, financijske krize, visoke stope nezaposlenosti rizični su faktori koji utječu na siromaštvo i nezadovoljstvo ljudi. Tradicionalna obitelj nailazi na pozitivne i negativne transformacije, a jedan od negativnih čimbenika je porast nasilja u obitelji koje ugrožava obiteljsku stabilnost.

3. Obitelj i djeca u riziku

Svako dijete ima pravo na obitelj u kojoj se osjeća sigurno, voljeno i zaštićeno (Konvencija UN-a pravima djeteta, 1989). Obitelj bi za svako dijete trebala biti djetetovo sigurno mjesto; mjesto sreće, sigurnosti, međusobnog uvažavanja i poštivanja. No, s obzirom na porast nasilja nad djecom koje se događa unutar same obitelji, možemo zaključiti da to ipak još uvijek nije tako. Često se pitamo, kakvi su to roditelji koji zlostavljaju djecu. Jesu li to roditelji koju su i sami bili zlostavljani tijekom svog razvoja ili nemaju sposobnost da razumiju dijete i njihove potrebe, jesu li pod utjecajem alkohola, opojnih sredstva ili su to roditelji s bračnim problemima, lošim ekonomskim stanjem.

Sudeći prema povijesnim dokumenta, problem okrutnog odnosa i nasilja u obitelji postojao je još od najranijih civilizacija (Zloković i Dečman Dobrnjič, 2008). Nasilje u obitelji definira se kao kao skup ponašanja koji ima za cilj kontrolu nad članovima obiteljske zajednice metodama uporabe sile, zastrašivanja i manipulacije (Ajduković, 2010). Općenito, poimanje nasilja obuhvaća široki spektar teorijskih odrednica koje uvelike ovise o uzrocima na razini pojedinaca, neposrednog okruženja te šire društvene zajednice (Žilić i Janković, 2016).

Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije (engl. *World Health Organization-WHO*) (2002) zlostavljanje djece je:

„svaki oblik tjelesnog i/ili emocionalnog zlostavljanja, seksualnog zlostavljanja, zanemarivanja i nemarnog postupanja ili iskorištavanja djece, što rezultira stvarnom ili potencijalnom opasnosti za djetetovo zdravlje, preživljavanje, razvoj ili dostojanstvo u kontekstu odnosa odgovornosti, povjerenja i moći” (Bilić i sur., 2012).

Nije nužno da samo psihički oboljele osobe vrše bilo kakav oblik nasilja. Nasilje nad djecom u obitelji može biti posljedica različitih razloga: neobrazovanost roditelja, specifična kulturna i etnička pravila u ponašanju odraslih prema djeci, konzumacija alkohola i opojnih droga, nezaposlenost roditelja i teška materijalna situacija (Zloković i Dečman Dobrnjič, 2008). Stoga, razlikujemo brojne rizične čimbenike koji mogu rezultirati nasiljem u obitelji.

3.1. Rizični i zaštitni čimbenici

Postoje razni čimbenici koji kod djece mogu povećati rizik za zlostavljanjem. Pod pojam rizičnih čimbenika ubrajamo različite osobine djeteta, roditelja, obitelji, zajednica, okolnosti i

dogadaja koji mogu povećati vjerojatnost negativnih ishoda. To su životni događaji koji pridonose razvoju nekog poremećaja ili društveno neprihvatljivog ponašanja (Wilson i Rolleston, 2004). Zajednica u kojoj dijete živi može biti kako rizičan tako i zaštitni čimbenik. Nasilje nad djecom u obitelji problem je koji se javlja diljem svijeta i prisutan je u svim kulturama. Svaka kultura, svaka zemlja ima svoj pravni okvir u kojem djeluje. Suprotno rizičnim čimbenicima postoje zaštitni čimbenici. Pod pojam zaštitnih čimbenika ubrajamo karakteristike djeteta, roditelja, obitelji, socijalnu koheziju, lokalnu zajednicu koje ih čine otpornima na rizik te ublažavaju učinak i reakcije na zlostavljanje (Bilić i sur., 2011). Čimbenici otpornosti su snažni zaštitni čimbenici koji smanjuju vjerojatnost zlostavljanja. Otpornost obitelji je zaštitni faktor koji pomaže obitelji da se suoči s životnim problemima i neprilikama. Smatra se da su obiteljski resursi (prihodi, obrazovanje, stanovanje, kvalitetna komunikacija i sl.) faktori koji mogu pozitivno ili negativno djelovati na otpornost obitelji (Miroslavljević i Ćosić, 2021).

Jedni od najznačajnijih zaštitnih čimbenika u svakodnevnom životu su i socijalni čimbenici. *Socijalna podrška* ima snažan učinak za dobrobit obitelji. Najčešće je čine bliža i daljnja rodbina, susjedstvo, prijatelji, škola, centar za obitelj te bilo koja duga zajednica. Roditelji koji su zanemarivali djecu najčešće su bili oni koji su imali manjak socijalne podrške, manje prijateljskih odnosa, socijalnu izoliranost, siromašni ili nezaposleni i sl. Roditelji koji imaju slabo razvijene socijalne vještine najčešće izbjegavaju kontakt s okolinom kako bi prikrili loše roditeljstvo. Socijalna podrška važna je kao bi se dijete imalo kome obratiti za pomoć i povjeriti se u slučaju zlostavljanja (Bilić i sur., 2012). Prema Sarafinu (2002) razlikujemo pet osnovnih vrsta socijalne pomoći:

- emocionalna podrška (empatija, briga, zabrinutost za drugu osobu)
- instrumentalna podrška
- poštovanje (pozitivan odnos, ohrabrenje)
- informacijska podrška (savjeti, upute, sugestije)
- mreža podrške (osjećaj pripadnosti grupi) (Milić Babić, 2019).

Kad je riječ o oblicima zlostavljanja, tradicionalno se koristi podjela na četiri osnovne skupine: tjelesno, emocionalno, spolno zlostavljanje i zanemarivanje djece koji se međusobno isprepliću (Bilić i sur., 2012). Odnosno, jedan oblik zlostavljanja uvijek je povezan s drugim oblikom zlostavljanja. Primjerice, dijete koje doživljava tjelesno zlostavljanje istodobno je i

emocionalno zlostavljano. Osjeća poniženje praćeno s osjećajem manje vrijednosti te razvija lošu sliku o sebi. Takve emocije dugotrajnije su od vidljiv posljedica zlostavljanja, poput modrica, rana i drugih fizičkih posljedica. U svakom obliku zlostavljanja pristupan je element zanemarivanja (Bulatović, 2012).

3.2. Tjelesno kažnjavanje i zlostavljanje

Tjelesno kažnjavanje se dugi niz godina smatralo kako „odgojna metoda”. Vrlo su poznate uzrečice „šiba je iz raja izašla” i „vrba se vije dok je mlada”, koje su se često koristile kao objašnjenje za tjelesno kažnjavanje. Tjelesno kažnjavanje obuhvaća nanošenje ozljeda uporabom fizičke sile, no definicije tjelesnog zlostavljanja vrlo su različite. Kada govorimo o fizičkom zlostavljanju, procjene su različite i ovise o uvriježenim socijalnim normama ponašanja te društveno prihvatljivim u određenom društvu. Procjene se mijenjaju ovisno o društvenom razdoblju (Kocijan – Hercigonja, 2003). Fizičko zlostavljanje podrazumijeva svaku uporabu sile koja rezultira poniženjem, boli i strahom žrtve zlostavljanja, neovisno o stvarnim ozljedama (Štirn i sur., 2017).

Različiti autori definiraju tjelesno zlostavljanje na različite načine. Nasilno ponašanje obilježavaju afekt ljutnje, ponašanje koje nanosi povredu te namjera da se osobi naškodi (Browne i Herbert, 1997; Pećnik, 2006). Zloković i Dečman Dobrnjić ističu sljedeću definiciju tjelesnog nasilja:

„Tjelesno nasilje je bilo koji namjerni tjelesni napad ili tjelesni kontakt kojim se dijete fizički ugrožava, ozljeđuje, izlaže tjelesnoj boli, neugodi ili smrti koja se mogla izbjeći. Tjelesnim zlostavljanjem smatraju se različiti udarci dlanom, šakom, nogom, štipanje, čupanje, ubodi, opekotine, bacanje, nagnjećenja, porezotine, gušenje, frakture, uskraćivanje sna, hrane, vode, korištenja sanitarnih prostorija, zdravstvene skrbi, izlaganje ekstremnim temperaturama, otrovima, infekcijama“ (2008:53).

Fizičko ili tjelesno nasilje nad djecom u obitelji je najrašireniji oblik zlostavljanja koji je ujedno i najlaški za uočiti, s obzirom na vidljive posljedice. Neki od indikatora unutar obitelji koji utječu na razvoj tjelesnog nasilja mogu biti: ekonomske poteškoće, osobni ili bračni problemi, roditelji koji su bili žrtve u djetinjstvu, zlouporaba alkohola i drugih opojnih sredstava, socijalna izoliranost, roditelji koji imaju nerealna očekivanja od djeteta i brojni drugi indikatori (Bauer, 2006). Najčešći oblici tjelesnog zlostavljanja djeteta su pljuskanje, udaranje predmetima,

šakama ili nogama, premlaćivanje, grizenje, ubadanje, vezivanje, gnječenje, ostavljanje djece u automobilu i dr. (Bilić i sur., 2012). Najviši je postotni udio tjelesno zlostavljanje djece uzrasta od 4 do 7 godina (28%), međutim, nezanemariv je i udio djece mlađe od 3 godine, kod kojih postotak tjelesnog zlostavljanja iznosi 17% (Bulatović, 2012). Prema ovim statističkim podacima vidljivo je da su upravo djeca mlađeg uzrasta najčešće tjelesno zlostavljana. Karakteristično je da upravo takva djeca u kasnoj životnoj dobi budu sklona devijantnom ponašanju.

Vidljivi tjelesni znakovi zlostavljanja djeteta su modrice, tragovi ugriza, opekotine, ogrebotine, promjena boje kože i dr. (Bauer, 2006). No, prepoznavanje promjena uzrokovanih zlostavljanjem nije uvijek jednostavno prepoznati i razlučiti jesu li namjerne ili su nastale slučajno neposredno u igri. Ipak, postoje razlike između povreda koje su nastale slučajno i namjerno te se mogu procijeniti prema položaju povrede, prisutnosti više ozljeda različite starosti, izostanku promjena na koži kada se dijete izdvoji iz sredine u kojoj živi, boji i obliku i ostalim karakteristikama (Kocijan – Hercigonja, 2003). Modrica i ogrebotina mogu nastati kao posljedica dječje igre, no ukoliko se one ili bilo koji drugi od tjelesnih znakova ili znakova u ponašanju ponavljaju, mora se posumnjati na tjelesno zlostavljanje nad djetetom i o tome obavijestiti nadležne službe.

Tjelesno zlostavljana djeca nerijetko pokazuju ponašanja poput straha od odraslih ili druge djece, nervoze u prisutnosti odraslih, stalne napetosti, konstantne opreznosti i očekivanja nepovoljnog događaja, izrazite sramežljivosti, noćnih mora, anksioznosti, depresivnosti, poteškoća u uspostavljanju komunikacije s odraslima ili vršnjacima, sklonost maltretiranju životinja i sl. (Bilić i Zloković, 2004). Tjelesno zlostavljanje može biti i prikriveno, ali može se primijetiti prema određenom negativnom kontaktu roditelja i djeteta. To podrazumijeva lupanje djeteta po glavi pod stalnim izgovorom da se radi o slučajnosti ili igri, učestalo i grubo štipanje, povlačenje i čupanje za kosu i udove, učestali ubodi šiljastim predmetima ili olovkom, šestarom i slično, udaranje laktom u leđa i rebra pod izlikom slučajnosti, namjerno podmetanje noge s namjerom da se dijete udari ili teže ozlijedi, izmicanje stolice, otimanje, uništavanje, namjerno sakrivanje stvari, odjeće, posebno ukoliko dijete nema alternativu za ono što mu je oduzeto, sakriveno ili čak uništeno, kada se dijete žuri, bacanje djeteta na pod i namjerno onemogućavanje

da se ono podigne, prisila od strane roditelja da bez vlastite volje ili pod prisilom nosi tuđe stvari ili drugo dijete koje je teže od njega samoga (Zloković i Dečman Dobrnjič, 2008).

3.3. *Emocionalno (psihičko) zlostavljanje*

U literaturi se nerijetko umjesto pojma emocionalno zlostavljanje koristi naziv psihološko zlostavljanje, s obzirom na to da uključuje i kognitivnu i emocionalnu dimenziju zlostavljanja. Ako dijete ima normalan emocionalni razvoj, veće su šanse da dijete nauči svoje osjećaje pokazati na socijalno prihvatljiv način, uči se nositi s frustracijama, ima pozitivnu sliku o sebi, prepoznaje svoje i tuđe osjećaje, ima osviještenu osobnu motivaciju te je sposobno slati emocionalne poruke drugima: riječima, gestama i aktivnostima. No, ako djeca postaju žrtve emocionalnog zlostavljanja, onda se javljaju problemi u pokazivanju emocija, u kontaktu s drugima, komunikaciji, odnosu prema samome sebi. Prema Bilić, Buljan – Flander i Hrpka (2012) emocionalno zlostavljanje razlikuje se od ostalih oblika zlostavljanja jer je više usmjereno na odnose, a manje na događaje. Ovaj oblik zlostavljanje teško je uočiti jer su znakovi prepoznatljivosti nevidljivi. Najčešće je povezano s tjelesnim i seksualnim zlostavljanjem. U svojim studijama Wright, Crawford i Delcaastillo (2009) upozoravaju na raširenost i razornost emocionalnog zlostavljanja, koje je pritom najmanje istraženo (prema Bilić i sur. 2012). Bilić, Buljan-Flander i Hrpka navode:

„Emocionalno zlostavljanje je kontinuirano neprijateljsko i/ili indiferentno ponašanje roditelja i drugih koji nastupaju s pozicije noći, na temelju kojega dijete može zaključiti da je bezvrijedno, nevoljeno, neadekvatno, što oštećuje njegovu emocionalnu stabilnost i psihološki kapacitet, te kratkoročno i/ili dugoročno negativno utječe na njegov razvoj i dobrobit” (2012 :118).

Autorice Buljan- Flander i Ćosić definiraju emocionalno zlostavljanje kao „ (...) slučajeve kada roditelji trajno propuštaju iskazivanje ljubavi ili pažnje svojoj djeci, te situacije kada se djetetu prijeti, podruguje mu se ili više na njega. “ (2003:122). Nadalje, Ajduković psihičko zlostavljanje definira kao:

„(...) oblik emocionalnog zlostavljanja čiji je cilj ostvariti moć i kontrolu nad žrtvom. Uključuje različite zabrane koje nisu primjerene dobi žrtve (npr. druženja s prijateljima, zapošljavanje), prijetnje žrtvi ili njoj dragoj osobi, vrijeđanje i ponižavanje, ismijavanje u javnosti, omalovažavanje, proglašavanje žrtve psihički bolesnom ili nestabilnom, ucjenjivanje, ograničavanje i kontrola kretanja, uhođenje, neprestano provjeravanje (npr. izravno ili telefonom), izoliranje od socijalne mreže, manipuliranje osjećajima žrtve i sl.“ (2010:213).

Emocionalno zlostavljanje može se manifestirati u mnogo različitih oblika koji imaju zajednički cilj - potrebu za apsolutnom kontrolom nad djetetom. Neki od najčešćih oblika emocionalnog zlostavljanja djeteta su:

1. *Odbacivanje djetetovih potreba* (ne zadovoljavanje različitih potreba djeteta za psihološkom, medicinskom, edukativnom ili drugim oblicima pomoći, podsmjehivanje, omalovažavanje i kritiziranje djeteta i sl.)
2. *Teroriziranje* (oblik emocionalnog zlostavljanja djeteta koji uključuje prijetnje oružjem ili različitim drugim opasnim predmetima, svaljivanje krivice za privatne probleme roditelja na dijete, nedosljedan način ponašanja roditelja, ismijavanje, namjerno zanemarivanje dječjeg straha i kažnjavanje)
3. *Ignoriranje* (zanemarivanje i ignoriranje djetetovih potreba, sprječavanje u razvoju potencijala djeteta, neprikazivanje emocija prema djetetu, izbjegavanje bliskosti i dr.)
4. *Manipuliranje* (korištenje djeteta kao sredstva obračuna tijekom procesa razvoda braka, zabrana komunikacije i kontakata s drugim roditeljem te namjerno rušenje pozitivne slike o drugom roditelju govoreći djetetu laži i negativne stvari o majci/ocu)
5. *Izoliranje djece i isključivanje iz obiteljskih procesa* (isključivanje djeteta i onemogućavanje da sudjeluje u zajedničkim druženjima i različitim obiteljskim okupljanjima, nedozvoljavanje djetetu da viđa članove obitelji i ostalo)
6. *Sramoćenje i podsmjehivanje* (verbalni napadi na dijete s naglaskom na negativne aspekte, kritiziranje djeteta i vrijeđanje, reagiranje roditelja samo na loše ponašanje djeteta bez potrebe nagrađivanja i priznanja dobrog ponašanja)
7. *Pretjerani pritisak* (neprekidno naglašavanje očekivanja od djeteta i iskazivanje nezadovoljstva djetetom, odbijanje pomoći djetetu, kupnja igračaka i uključivanje u aktivnosti koje nisu primjerene dobi djeteta i njegovim sposobnostima radi zadovoljavanja osobnih želja i očekivanja) (Kocijan- Hercigonja, 2003).

Vidljivi znakovi prepoznavanja emocionalnog zlostavljanja podrazumijevaju određene obrasce ponašanja i reagiranja, poput agresivnosti, destruktivnost u odnosima, poremećaja spavanja, govora, prisilne radnje, misli, strahovi, histerični ispadi, sramežljivost i pasivnost, negativne izjave o sebi, zaostajanje u tjelesnom, mentalnom i emocionalnom razvoju i dr.

(Bauer, 2006). Prepoznavanje emocija i otežanog socijalnog funkcioniranja djeteta važno je prepoznati kako bi se pravodobno mogla pružiti pomoć emocionalno zlostavljanoj djeci.

Upozoravajući indikatori emocionalno zlostavljane djece manifestiraju se na tjelesnoj bihevioralnoj, emocionalnoj i kognitivnoj i socijalnoj razini (Kocijan Hercigonja, 2003). Tjelesni pokazatelji su zdravstveni problemi, problemi sa snom i hranjenjem. Bihevioralni pokazatelji upućuju na povučenost, usamljenost, nisko samopouzdanje, ponašanja neprimjerena dobi. Emocionalni pokazatelji su emocionalna nestabilnost, tuga, strah, anksioznost, depresija, negativan stav prema okruženju. Kognitivni pokazatelji su nezadovoljstvo u školi i nezainteresiranost i socijalni pokazatelji su najčešće znakovi koji upućuju na nesigurnost, poteškoće u interakciji s vršnjacima, niska razina socijalne kompetencije, smanjena mogućnost prilagodbe (Bilić i sur., 2012).

3.4. *Seksualno zlostavljanje djeteta*

Američka akademija dječje i adolescentne psihijatrije (engl. *American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* - AACAP) seksualno zlostavljanje definira kao:

(...) a) bilo kakav seksualni čin između odrasle osobe i maloljetne osobe, ili između dvije maloljetne osobe ako jedna ima moć nad drugom; b) prisiljavanje ili uvjeravanje djeteta na sudjelovanje u seksualnom činu bilo kakve vrste (s kontaktom ili bez kontakta). Seksualni čin tako podrazumijeva ne samo seksualni odnos nego i ekshibicionizam, izlaganje pornografskom materijalu, voajerizam, seksualiziranu komunikaciju putem telefona ili interneta” (prema Bilić i sur., 2012:143).

Spolno zlostavljanje ostavlja teške i trajne posljedice na dijete i ovom obliku zlostavljanja potrebno je posvetiti posebnu pozornost, a naročito zbog raznovrsnih oblika u kojima se ova vrsta zlostavljanja može pojavljivati. Seksualno nasilje nad djecom pojavljuje se u brojnim oblicima i podrazumijeva niz aktivnosti kao što su neprimjerno udvaranje i dodirivanje djeteta od strane odrasle osobe, navođenje ili prisiljavanje djeteta da gleda pornografske sadržaje, samozadovoljavanje pred djetetom i pokazivanje genitalija, uhođenja djeteta dok se kupa ili presvlači do nasilnog i nenasilnog spolnog odnosa ili spolne radnje, incesta, seksualnog nasilja od strane vršnjaka, pornografije, prostitucije i trgovanja/traffickinga (Bilić i Zloković, 2004). Seksualno nasilje obuhvaća seksualno uznemiravanje, što znači svako neželjeno seksualno ponašanje druge osobe koje ponižava i ugrožava dostojanstvo i sigurnost žrtve. Uključuje

određeno tjelesno i verbalno ponašanje, kao što je dodirivanje, glađenje, štipanje, pripijanje uz tijelo, nagovaranje na spolni odnos, ostavljanje na dostupnom mjestu pornografskih i seksualno sugestivnih slika i ostalo (Ajduković, 2010). Djeca koja prožive ili dožive bilo koji oblik seksualnog nasilja nerijetko pate od oštećenja psihičkog stanja i potrebna im je stručna psihološka pomoć. Riječ je o najtraumatičnijem djetetovom iskustvu ako seksualno nasilje dožive od osobe od povjerenja (Bulatović, 2012).

Seksualno nasilje moguće je prepoznati po tjelesnim znakovima, poput otežanog hodanja ili sjedenja djeteta, razderane odjeće, umrljanog ili zakrvavljenog donjeg rublja, boli i svrbeži u genitalnom području, spolnim bolestima u pubertetu, trudnoći, umoru, oznakama na koži i ostalim znakovima. Osim toga, znakovi seksualnog nasilja manifestiraju se i u ponašanju djeteta (Bauer, 2006). Oni se mogu primijetiti kod djece koja odbijaju odlazak negdje i/ili provođenja vremena s nekim, imaju neadekvatan način izražavanja svojih osjećaja, koriste drugačije seksualne termine za dijelove tijela u odnosu na vršnjake, nelagoda i odbijanje uobičajenih obiteljskih pažnji. Također, seksualno zlostavljana djeca nerijetko imaju i probleme sa spavanjem, kao što su noćne more, spavanje uz svjetlo ili uz nekoga, nesanica također može upućivati na mogućnost seksualnog zlostavljanja. Kod djece se mogu javiti poremećaji npr. agresivnost u ponašanju, sram, krivnja, izoliranost, depresija, mokrenje u krevet, sisanje prsta, uplašenost i ostale promjene u ponašanju (Bilić i sur., 2012).

Prema podacima Centra za nestalu i zlostavljana djecu u 2019. godini na području Republike Hrvatske ukupno su prijavljena 702 kaznena djela, od kojih je najveći broj kaznenih djela upravo seksualno nasilje (oko 435 prijava djece mlađe od 15 godina) (CSI, 2020). U trenutnom razdoblju pandemije COVID-19, nažalost, očekuju se podaci o još većem broju prijave zlostavljanja djece u odnosu na 2019. godinu.

3.5. Zanemarivanje

Zanemarivanje djeteta nerijetko se poistovjećuje s popuštanjem u odgoju i brizi oko djeteta. Zanemarivanje je najčešći oblik zlostavljanja koji se javlja kada nisu zadovoljene neke od osnovnih životnih potreba djeteta, što može ozbiljno utjecati na tjelesno i mentalno zdravlje te dovesti i do smrtnog ishoda. „Zanemarivanje je propuštanje zadovoljenja djetetovih potreba u mjeri koja znatno utječe na djetetov tjelesni i psihički razvoj. Nije uvijek namjerno i granica kad

počinje zanemarivanje nije uvijek potpuno jasna (...)” (Čorić i Bačan, 2006; prema Bilić i sur. , 2012 :179).

Prva istraživanja o zanemarivanju djeteta i posljedicama takvog postupanja pojavila su se 80-ih godina 20. stoljeća Sesar, K. i Sesar, D. zanemarivanje definiraju kao: „(...) kronično propuštanje roditelja da zadovolje tjelesne, medicinske, odgojne, obrazovne i emocionalne potrebe djeteta te osiguraju nadzor i sigurnu okolinu za stanovanje, što bitno utječe na djetetov normalni fizički i psihički razvoj (...)“ (2008 : 85). Postoje brojne definicije i oblici zanemarivanja od kojih su u literaturi hrvatskih autora najčešće izdvojeni sljedeći oblici zanemarivanja:

1. *Fizičko zanemarivanje* (najčešći i najlakše prepoznatljiv oblik zanemarivanja djeteta koji uključuje različita ponašanja koja su štetna za djecu, primjerice, onemogućavanje prava djetetu na zdravstvenu zaštitu koja odgovara preporukama liječnika o određenoj vrsti ozljede ili bolesti, nepravovremeno reagiranje u slučaju ozljede ili bolesti djeteta, napuštanje djeteta i ostavljanje djeteta samoga bez odgovarajuće skrbi i nadzora te izgon djeteta iz kuće iz bilo kojeg razloga i dr.)
2. *Emocionalno zanemarivanje* (najteže prepoznatljiv oblik zanemarivanja koji nerijetko počinje u ranoj dobi djeteta; uključuje ponašanja poput uskraćivanja ljubavi i pažnje, uskraćivanje podrške i sigurnosti, nasilje, zlostavljanje i sl.; rezultira povučenošću djeteta, nesigurnošću i problemima u komunikaciji te nepredvivim reakcijama i ponašanjem djeteta)
3. *Edukativno zanemarivanje* (podrazumijeva uskraćivanje poticaja, suradnje i pomoći roditelja tijekom edukativnih procesa, primjerice djetetov izostanak s nastave koji roditelji ignoriraju, ostajanje kod kuće bez opravdanog razloga, neizvršavanje školskih obveza i ostali oblici)
4. *Zdravstveno ili medicinsko zanemarivanje* (vrsta zanemarivanja koja započinje u trudnoći, primjerice konzumacijom alkohola i drugih sredstava ovisnosti; zanemarivanje djetetove zdravstvene zaštite, redovitih liječničkih pregleda i dr.; u ovu vrstu zanemarivanja spada i neadekvatna prehrana djeteta koja onemogućuje pravilan rast i razvoj djeteta) (Kocijan Hercigonja, 2003).

Osim navedenih oblika zanemarivanja, postoji i posebno težak oblik koji podrazumijeva zanemarivanje djece s posebnim potrebama. Takva djeca pripadaju visoko rizičnoj skupini za zanemarivanje i zlostavljanje. Oblik zanemarivanja djece s posebnim potrebama najčešće se manifestira kroz dva oblika roditeljskog postupanja:

- roditelj ne prihvaća pomoć smatrajući da nema potrebe za time te da “to nije za njihovo dijete”,
- roditelj prihvaća medicinsku pomoć, ali ne i edukativnu.

Roditelji koji zanemaruju djecu najčešće su osobe s psihičkim poremećajima, ovisnici, nezaposleni, nedovoljno educirani, vode neorganiziran i kaotičan obiteljski život, ne provode adekvatan nadzor nad vlastitom djecom i sl. Takvi roditelji su najčešće bili i sami zanemarivani u djetinjstvu. Na utjecaj nasilja nad djecom u obitelji utječu razni rizični čimbenici koji se mogu podijeliti na čimbenike povezane s djecom (težak temperament, specifične potrebe te teške ili kronične bolesti), rizične čimbenike povezane s roditeljima (prerano roditeljstvo, mentalna retardacija roditelja, psihoze, konzumacija alkohola ili opojnih sredstava...) te socijalne rizične čimbenike (siromaštvo, izolacija obitelji, ignoriranje problema od strane obitelji i društva, izostanak socijalne mreže). Čimbenici mogu biti međusobno povezani i djelovati u kombinaciji (Kocijan Hercigonja, 2003). Prema istraživanju koje je provedeno među adolescentima u RH najveći broj adolescenata neki oblik zanemarivanja je osjetilo kroz nepomaganje roditelja oko školskih obveza (25,2 %), odbijanje razgovora i ignoriranje (24,6 %) te pružanje osjećaja nevoljenosti (21,9 %) (Ivrlčan, 2014:59).

4. Pregled istraživanja vezanih uz nasilje nad djecom u obitelji

Nasilje nad djecom u obitelji je jedan od najvećih problema u suvremenom društvu. Teško je odrediti realnu raširenost nasilja prema djeci zbog nedostatka podataka za procjenu i različitih metodoloških pristupa. Većina slučajeva zlostavljanja i zanemarivanja nikada ne uđe u službene statistike. U nerazvijenim zemljama službe za zaštitu i sigurnost djece slabo funkcioniraju. Zbog navedenih razloga većina slučajeva zlostavljanja i zanemarivanja ostane prikrivena i u tajnosti. UNICEF procjenjuje da se između 500 milijuna i 1,5 milijardi djece godišnje susreće s nekim od oblika zlostavljanja i zanemarivanja (UNICEF, 2006).

International Journal of Epidemiology (IJE) (2011) ističe podatke UNICEF-a o istraživanju nasilja nad djecom provedenog 2005. i 2006. godine. Istraživanje je provedeno među 124 916 djece u dobi od 2 do 14 godina. Rezultati istraživanja u 28 zemalja iz različitih dijelova svijeta su pokazali da je među zlostavljanim djecom najviše djece iz afričkih zemalja. Najveći postotak roditelja koji smatraju da se tjelesno kažnjavanje treba koristiti kao odgojna metoda (~40 %) je u afričkim zemljama, dok u tranzicijskim zemljama isto mišljenje iznosi njih 7,7 %. Postotak emocionalnog zlostavljanja djece također je na visokim razinama u gotovo svim zemljama (83,2 % u afričkim zemljama; 57,8% u tranzicijskim zemljama). Tjelesni oblik zlostavljanja u afričkim zemljama također je bio na visokoj razini (64,3 %) dok je u tranzicijskim zemljama iznosio oko (45,5%) (prema Roje Đapić i sur., 2020).

Prema podacima američkog Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi za 2010. godinu (engl. *U.S. Department of Health and Human Service / USDHHS*) 32,6 % zlostavljane djece je mlađe od 4 godine; 23,6% djece je u dobi od 4 do 7 godina, a 18,9% u dobi od 8 do 11 godina. Prema ovim rezultatima vidljivo je da se zlostavljanje smanjivalo u odnosu na dob. Razlika između spolova nije velika (M - 48,3 % i Ž - 51,3 %). S obzirom na oblike zlostavljanja najveća je prevalencija zanemarivanja djece (71,1 %), potom tjelesnog zlostavljanja (16,1 %), spolnog (9,1 %) te emocionalnog (7,3 %) (Bilić i sur., 2012).

Nerijetko dolazi do smrti djeteta kao najtragičnije posljedice zlostavljanja koja je u zabrinjavajućem porastu za 3% (USDHHS, 2010). Gotovo polovica smrtno stradale djece mlađa je od 5 godina. Među njima je bilo najviše djece do jedne godine života (15,7 %), zatim do 2 godine (11,2 %) a do treće godine života 7,6 %. U 71 % slučajeva počinitelji su oba roditelja (prema Bilić i sur., 2012).

Savez za zaštitu djece u humanitarnom djelovanju (engl. *The Alliance for Child Protection in Humanitarian Action*, 2020) ukazuje na to da trenutna kriza uzrokovana pandemijom COVID-19 predstavlja povećanje stope zlostavljanja i zanemarivanja djece u obitelji. Naglašen je porast seksualnog zlostavljanja djece, osobno ili putem suvremenih tehnologija. Istraživanje na Sveučilištu u Michigan iznosi da je čak 61% roditelja vikalo na svoju djecu više nego obično. Svaki šesti roditelj je udario svoje dijete, a njih 11% je udarilo svoje dijete više puta (prema Buljan – Flander i sur., 2020).

U Hrvatskoj nema tako precizno prikupljenih podataka te se obilježja prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji ne bilježe sustavno (Ogresta i sur., 2012). U sklopu projekta „*Od politike do stvarnosti – promjena stavova i praksi od tjelesnog kažnjavanja do mjera za zaštitu djece*”, u kolovozu 2017. godine provedeno je online istraživanje o tjelesnom kažnjavanju djece u Hrvatskoj, Latviji i Poljskoj. Na temelju istog istraživanja, sudionici smatraju da se često pojavljuju seksualno zlostavljanje (40%), emocionalno zlostavljanje (45%) i zanemarivanje (65%), dok 49% ispitanika smatra da se tjelesno kažnjavanje pojavljuje rjeđe. Rezultati na isti odgovor u Latviji iznosi 50%, a u Poljskoj 57%. Građani u Republici Hrvatskoj tjelesno zlostavljanje smatraju opravdanim u određenim situacijama i učinkovitom odgojnom metodom (34%) te imaju slabu svijest da je tjelesno zlostavljanje zakonskom zabranjeno i kažnjivo (41%). Njih 34% smatra da se tjelesno kažnjavanje ne bi trebalo zabranjivati u odgoju.

Prema podacima Ministarstva znanosti i obrazovanja u Hrvatskoj živi 605 710 djece. U sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (2020/2021.) uključeno je 126 047 djece, dok je u osnovnim i srednjim školama 479 663 učenika (MZO, 2020). No, pojavom svjetske pandemije u 2020. godini broj nasilja u obitelji naglo se povećao jer su djeca bila zatvorena u kućama sa „zlostavljačima”. S obzirom na pandemiju Covid-19, prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova u Hrvatskoj u 2020.godini zabilježen je porast zlostavljanja i zanemarivanja djece za 43% u odnosu na 2019. godinu, dok seksualno zlostavljanje bilježi pad za 31% (Buljan – Flander i sur., 2020).

5. Pregled istraživanja vezanih uz utjecaj nasilja na razvoj djeteta

Zlostavljanje i zanemarivanje djece ostavlja kratkoročne i dugoročne posljedice na raznovrsne aspekte zdravlja, razvoja i dobrobiti djeteta. Također, ima značajan utjecaj na razvoj djetetovog samopoštovanja, samoprocjenu i stvaranje pozitivne slike o sebi. Djeca koja su izložena bilo kojim oblicima zlostavljanja i zanemarivanja često pokazuju zastoj u rastu i razvoju – psihičkom, kognitivnom, emocionalnom i socijalnom. Stupanj povrede ovisi o vrsti zlostavljanja, kao i o razvojnem stupnju djeteta (Bulatović, 2012). Prema dostupnim podacima Programa oporavka za odrasle osobe koje su preživjele zlostavljanje u djetinjstvu (engl. *Adult surviving child abuse- ASCA*) utjecaj nasilja na razvoj djeteta očituje se prvenstveno kao nemogućnost pojedinca da uspostavi i održi odnose tijekom života (ASCA, 2006).

Starije studije ukazuju na povezanost zlostavljanja u djetinjstvu i zdravstvenih učinaka. Utvrđeno je kako nasilje nad djecom u obitelji doprinosi vjerojatnosti depresije, anksioznosti, ovisnosti, poremećaja osobnosti, poremećaja prehrane, seksualnih poremećaja i suicidalnog ponašanja (Makara i sur., 2008). Studija Palmer, Brown, Rae-Grant, i Loughin (2001) provedena na uzorku od 384 osobe koje su u djetinjstvu preživjele nasilje u obitelji pokazuje brojne dugoročne posljedice koje utječu na razvoj djeteta. Samo neke od njih su: sklonost depresiji, nisko samopoštovanje i poteškoće u obiteljskom funkcioniranju. Nasilje nad djetetom u obitelji ostavlja štetne posljedice za razvoj djeteta u području:

1. mentalnog zdravlja (dvostruko veća mogućnost lošeg mentalnog ishoda)
 2. nesreće (četverostruko veća vjerojatnost nesretnosti u kasnijem životu)
 3. lošeg fizičkog zdravlja (povećan rizik od razvoja brojnih zdravstvenih problema)
 4. odnosa (učestalo prekidanje veza, smanjena je vjerojatnost bračnog života)
 5. izolacije (niža razina socijalne podrške, povećavanje mogućnosti za samački život)
 6. ponašanja koja utječu na zdravlje (suicidalna ponašanja, sklonost ovisnostima)
- (Bulatović, 2012).

Više od dva desetljeća longitudinalnih istraživanja pokazala su kako zlostavljanje djece utječe na mentalni razvoj djeteta koje se prvenstveno očituje u agresivnom ponašanju (koje se sve češće javlja kod djece), korištenju alkohola ili drugih opojnih sredstava, posttraumatskom stresnom poremećaju (PTSP), seksualnim poteškoćama, poremećajima osobnosti i sl. (ASCA, 2006). Prema dosadašnjim istraživanjima ASCA-e (2006) žrtve zlostavljanja i zanemarivanja

imaju povećanu vjerojatnost za činjenje kaznenih djela u dječjoj ili odrasloj dobi. Sve navedene posljedice direktno i negativno utječu na kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj djeteta te ga ograničavaju u njegovom daljnjem rastu i razvoju. Studija *Behind closed doors: the impact of domestic violence on children* (2006), provedena od strane UNICEF-a, također raspravlja o utjecaju nasilja i zanemarivanja djece na njihov psihički, kognitivni i socijalni razvoj. Zaključuju da djeca nad kojom se vrši nasilje u obitelji imaju čak petnaest puta veću vjerojatnost da će biti fizički ili seksualno napadnuti od državnog prosjeka. Osim kognitivnih problema, javljaju se i problemi u ponašanju te se povećava rizik maloljetničkih trudnoća i kriminalnih ponašanja. Dijete nad kojim se vrši nasilje u obitelji gubi osjećaj suosjećajnosti prema drugima, socijalno je izolirano i pokazuje veću sklonost agresivnom ponašanju u društvenim odnosima što ga čini za druge socijalno neprihvatljivim (UNICEF, 2006).

Novija istraživanja prikazuju različit utjecaj nasilja na razvoj djeteta. Prema dostupnim podacima Joyful Heart Foundation-a (2014), utjecaj nasilja na razvoj djeteta je različit. Ponekad djeca koja su preživjela nasilje u obitelji i dalje vode sretno i produktivno djetinjstvo kao i odrasli život, no sve je češća situacija da djeca u kasnijoj životnoj dobi razvijaju negativne obrasce ponašanja. Nasilje nad djetetom u obitelji ima negativne učinke po razvojni i psihološki razvoj. U ranim razvojnim fazama djetinjstva mozak se razvija nevjerojatnom brzinom. Studije o ranom razvoju djetinjstva pokazuju kako je razvoj mozga odgovor na doživljena iskustva sa roditeljima i osobama u bliskom okruženju (Joyful Heart Foundation, 2014). Izravno je povezan s količinom i kvalitetom tih doživljenih iskustava. Stoga je potrebno da dijete u ranim fazama djetinjstva ima potrebnu emocionalnu stabilnost i sigurnost za pravilan i zdravi razvoj mozga. Ako je dijete često izloženo nasilju u obitelji postoji mogućnost snažnog negativnog utjecaja na razvoj mozga čineći ga više reaktivnim, a manje prilagodljivim. Podaci Joyful Heart Foundation-a (2014) svjedoče o tome da ukupni utjecaj nasilja nad djecom u obitelji ovisi o djetetovim fizičkim reakcijama na stres i načinu suočavanja sa stresnim situacijama. Također, čimbenici koji utječu na doživljavanje nasilja su dob u kojem se nasilje dogodilo, prethodno izlaganje traumatskim događajima, vrijeme intervencije i slično.

Specifičan oblik nasilja nad djecom je nasilje nad djecom predškolske dobi kada dijete ne razumije posljedice nasilnih ponašanja u potpunosti. Stoga, prevencija nasilja treba biti prilagođena s obzirom na karakteristike kognitivnog i emocionalnog razvoja djeteta (doba u

kojem se nalazi) (Kraljic Babić i Vejmeljka, 2015). Prema istraživanju provedenom u Ujedinjenom Kraljevstvu tijekom 2015. godine oko 29,5 % djece koja su mlađa od 18 godina tijekom života bila su izložena nekom obliku nasilja. Od toga, oko 6% djece nasilje je doživljavalo u uzastopnom razdoblju od godine dana (Callaghan, 2015). Što se tiče adolescentskog nasilja, istraživanja su pokazala da su djeca koja dožive nasilje unutar obitelji uglavnom sklona vršnjačkom nasilju u ulozi nasilnika, ali mogu biti i u ulozi žrtve među vršnjacima (tzv. *bullying*). Obiteljsko nasilje ključan je preduvjet vršnjačkog nasilja prvenstveno jer značajno utječe na razvojni proces djeteta (Sušac i sur., 2016).

6. Zaštita, postupanje i prevencija

Suvremeno društvo ima nizak prag tolerancije prema bilo kojim obliku nasilja u obitelji, posebice nad djecom. Najznačajniji međunarodni dokument za zaštitu djece je Konvencija o pravima djeteta (1989) (UNICEF) kojom se uređuje status djece u svim okolnostima, kao i njihova zaštitna prava. Sljedeći važni dokument je Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava (UNICEF; prema Europskoj konvenciji Vijeća, 2006). Primjenjuje se isključivo na sudske i upravne postupke obiteljsko pravne naravi i u njezinom središtu je dijete.

Vlada RH donijela je niz važnih zakona, strategija i protokola važnih za zaštitu i sigurnost djece. Najpoznatije su Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020.godine.; Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2011. do 2016. godine; Zagrebačka strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2018. do 2022.godine. Najznačajniji zakoni RH u ovom području su Obiteljski zakon (NN 98/19), Zakon o socijalnoj skrbi (NN 138/20), Zakon o udomiteljstvu (115/18), Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 84/21) te Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji utemeljen na važećim zakonima i podzakonskim aktima.

U Republici Hrvatskoj na snazi je Obiteljski zakon (NN 98/19) koji je temeljni zakon kojim se uređuju odnosi roditelja i djece te se propisuje dužnost svakog roditelja da štiti djecu od bilo kakvih oblika zlostavljanja i zanemarivanja od strane drugih osoba. Svako kršenje djetetovih prava prijavljuje se centru za socijalnu skrb koji je dužan ispitati slučaj i poduzeti potrebne mjere za zaštitu djetetovih prava (Bilić i sur., 2012). Uvidom u obiteljsko stanje, centri mogu roditeljima izreći mjeru upozorenja ili nadzora, a sudskom presudom roditelju se može oduzeti pravo roditeljske skrbi nad djetetom. Zakonom o zaštiti nasilja u obitelji (NN 84/21) propisana su prava žrtava nasilja u obitelji, određuju se oblici nasilja te izvršavanje potrebnih mjera.

Osim zakonodavnih mjera, postoje brojni preventivni programi i terapijski postupci kojima je cilj jačanje otpornosti u obiteljima za bolju kvalitetu obiteljskog života. Tim programima provode se razne edukacije koje ukazuju roditeljima da kaotični način življenja loše utječe na kvalitetu rasta i razvoja djece, ukazuju na pseudozrela ponašanja, kašnjenje u razvoju djeteta i sl. (Stričević, 2011).

Stričević (2011) navodi program Tri P (engl. *Triple P: Positive Parenting Program*) kao jedan je od najučinkovitijih roditeljskih programa na svijetu koji se temelji na dokazima. Triple P svojim programom pomaže obiteljima u riziku da jačaju i izgrađuju pozitivne odnose, da jačaju svoje roditeljske kompetencije te da se smanjuje nasilje u obitelji. Pokazalo se da trostruki P usporava zlostavljanje i zanemarivanje djece i smanjuje hospitalizaciju zbog zlostavljanja (Prinz i sur., 2009). Odgojno–obrazovne ustanove također provode razne programe prevencije za zlostavljanje djece kako bi se smanjila ranjivost djece od najranije dobi. Gotovo 90% vrtića provodi CAP program, program prevencije zlostavljanja djece s naglaskom na samozaštitu djece. CAP programom provode se razne aktivnosti i individualizirani razgovori s djecom i roditeljima s ciljem zaštite djeteta i upućivanja roditelja na rješavanje problema (Zagrebačka strategija, 2018).

Istraživanja su pokazala da se tijekom pandemije bolesti COVID – 19 povećao rast zlostavljanja i zanemarivanja djece. Stoga, „EU Jamstvo za svako dijete“, inicijativa je Europske komisije pokrenuta s ciljem pružanja podrške djeci koja žive u osjetljivim obiteljskim okruženjima (UNICEF, 2021). S obzirom da su djeca zbog izvanrednih okolnosti povezanih s pandemijom izložena većim rizicima zlostavljanja i zanemarivanja u obitelji, pravobraniteljica Helenca Pirnat Dragičević je početkom travnja 2020. uputila preporuku nadležnim ministarstvima za izradu posebnih smjernica kako bi se pojačala zaštita djece od nasilja u uvjetima pandemije.

Globalna kampanja *#ENDViolence* nastala kao rezultat brojnih summita ima za cilj do 2030. godine okončati nasilje nad djecom. Dio je Globalnog partnerstva i Fonda za okončanje nasilja nad djecom koji je pokrenut od strane glavnog tajnika UN-a 2016. godine. Sukladno istraživanjima o nasilju nad djecom, o prevalenciji i prevenciji nasilja te suradnji tima stručnjaka, cilj kampanje razvijen je u šest ključnih područja:

1. Zabraniti sve oblike nasilja do 2030. godine
2. Opremiti roditelje i skrbnike za zaštitu djece
3. Učiniti internet sigurnim za djecu
4. Učiniti škole mjestima nulte stope nasilja i sigurnim okruženjem
5. Zaštititi djecu od nasilja u humanitarnim oblicima

6. Ulagati u nacionalne akcijske planove prevencije nasilja (Globalno partnerstvo i Fond za okončanje nasilja nad djecom, 2016).

S obzirom na povećanje slučajeva nasilja te, iako ima izuzetno ambiciozan cilj, mogla bi biti pokretač najučinkovitije politike prevencije i sprečavanja nasilja nad djecom. Pitanje je u kojoj mjeri će takva politika zaživjeti.

7. Zaključak

Za razumijevanje shvaćanja pojma suvremene obitelji važno je istražiti pojam tradicionalne obitelji te tijekom obiteljske preobrazbe. Na oblikovanje suvremenog koncepta obitelji utjecale su brojne društvene promjene koje su činile svojevrsni pritisak na obiteljski sustav. Došlo je do promjena, ne samo u obiteljskoj strukturi, već i odnosima unutar članova obitelji. Sve češće je poznat pojam disfunkcionalne obitelji u kojoj su prisutni brojni rizični čimbenici. Pojavom rizičnih čimbenika javljaju se brojni oblici nasilja unutar obitelji, a posebno nad djecom. Stoga, osnovni tipovi obiteljskog nasilja uključuju tjelesno kažnjavanje i zlostavljanje, emocionalno (psihičko) zlostavljanje, seksualno zlostavljanje i zanemarivanje.

Brojna istraživanja pokazala su znatan utjecaj nasilja na razvoj djeteta, pa je tako jedna od studija pokazala da su žrtve nasilja nerijetko sklone konfliktnim odnosima i kaotičnom životu u budućnosti. Isto tako, UNICEF-ova studija pokazala je sklonost ka razvijanju negativnih obrazaca ponašanja u budućnosti, ukoliko su djeca bila izložena nasilju, a nerijetko i težnja ka tomu da jednog dana i sami postanu nasilnici. Stoga, cijelo društvo prvenstveno treba djelovati na prevenciji i/ili ranom uočavanju tragova nasilja. Unatoč prepoznavanju ozbiljnosti i važnosti problema nasilja nad djecom u obitelji, nasilje je još uvijek dio svakodnevnog života. Nadležne službe zasigurno bi trebale pojačati svoje djelovanje i eventualno ga proširiti na institucije u kojima prebivaju djeca i mladež, počevši od vrtića i škola, domova, do zdravstvenih ustanova, ustanova za provođenje slobodnog vremena i slično. Razradom Zagrebačke strategije vidljive su svrhe i ciljevi djelovanja kroz provedbu mjera i aktivnosti unutar odgojno – obrazovnih ustanova za sprečavanje nasilja u obitelji. Također je potrebna, uključenost i suradnja nadležnih institucija, suradnja različitih ustanova i nadležnih službi, organizacija tribina, predavanja, radionica s roditeljima i djecom te praćenje od strane centra za socijalnu skrb obitelji kod kojih postoje rizik za pojavu nasilničkih ponašanja zbog različitih razloga. Globalna kampanja UN-a *#ENDViolence* ima za cilj oformiti politiku kroz šest točaka čiji je konačan cilj do 2030. godine u potpunosti iskorijeniti nasilje nad djecom. Iako je riječ o teško ostvarivom cilju, ostaje pričekati završetak pandemije i postpandemijsko razdoblje kako bi se procijenili stvarni rezultati nasilja nad djecom te može li takva politika uopće zaživjeti u današnjem društvu.

Literatura

- Adult surviving child abuse (2006). *Impact of child abuse*. Preuzeto 16.07.2021. <http://www.asca.org.au/About/Resources/Impact-of-child-abuse.aspx>
- Ajduković, M. (2010). Sudjelovanje djece i roditelja u pripremi epidemiološkog istraživanja nasilja nad djecom: iskustva fokusnih grupa. *Dijete i društvo*, 12, 67-81.
- Aračić, P., Baloban, J., Nikodem, K. (2019). Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu od 1999. do 2017. godine. *Bogoslovska smotra*, 89(2), 331-353.
- Bauer, K. (2006). *Nasilje u obitelji*. Zagreb: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi.
- Bilić, V., Buljan - Flander, G., Hrpka, H. (2012). *Nasilje nad djecom i među djecom*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Bilić, V., Zloković, J. (2004). *Fenomen maltretiranja djece*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Bulatović, A. (2012). Posljedice zlostavljanja i zanemarivanja djece predškolske dobi. *Život i škola*, 27, 211- 221.
- Buljan - Flander, G., Ćosić, I. (2003). Prepoznavanje i simptomatologija zlostavljanja i zanemarivanja djece. *Psihološka medicina*, 51, 122-124.
- Buljan Flander, G., Galić, R., Roje Đapić, M., Raguž, A., Prijatelj, K. (2020). Zaštitni i rizični čimbenici u prilagodbi na pandemiju COVID-19 u Republici Hrvatskoj. *Socijalna psihijatrija*. 48(3), 285-300.
- Centar za nestalu i zlostavljaju djecu <https://cnzd.org/dokumenti-2/> pristup 30.08.2021.
- Callaghan, J. E. M., Alexander, J. H., Sixsmith J., Fellin, L. C. (2015). Beyond „Witnessing“: Children's Experiences of Coercive Control in Domestic Violence and Abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 9, 1-31.
- Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing d.o.o.
- Državni zavod za statistiku. Pristup: 01.09.2021. <https://www.dzs.hr/Hrv/important/Interesting/articles/Ljubav%20kroz%20statistiku.html>
- Globalno partnerstvo i Fond za okončanje nasilja nad djecom UN-a (2021). #ENDViolence kampanja. Preuzeto: 30.08.2021. <https://www.end-violence.org/policy-proposals>
- International Journal of Epidemiology <https://academic.oup.com/ije> pristup 13.07.2021.
- Ivrlčan, A. (2014). *Odrednice viktimizacije u djetinjstvu i delikventnog ponašanja zagrebačkih adolescenata*. Zagreb: Edukacijsko- rehabilitacijski fakultet (diplomski rad).
- Joyfull Heart Foundation, (2014). Effect of child abuse and neglect. Preuzeto 17.07.2021. <http://www.joyfulheartfoundation.org/learn/child-abuse-neglect/effects-child-abuse-> .

- Jurčević – Lozančić, A., Kunert, A. (2015). Obrazovanje roditelja i roditeljska kompetencija, teroijski i praktični izazovi. *Metodički obzori: časopis za odgojno – obrazovnu teoriju i praksu*, 10(2), 39 – 48.
- Kraljic Babić, K., Vejmelka, L. (2015). Specifičnosti nasilja među djecom, prevencije i tretmana nasilnog ponašanja u predškolskoj dobi. *Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(2), 91-114.
- Kocijan Hercigonja, D. (2003.) Zanemarivanje djece. U: Buljan Flander, G. i Kocijan Hercigonja, D. (ur.); Zlostavljanje i zanemarivanje djece. Zagreb: Marko M. usluge d.o.o., 65-76.
- Konvencija UN-a o pravima djeteta (2017). Preuzeto: 06.07.2021. https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf
- Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor.
- Majstorović, I. (2020). Demografski aspekt promjene obitelji i braka u Hrvatskoj. *Geografski horizont*, 2, 17-36.
- Makara, M., Spila, B., Kozak, G., Urbanska, A. (2008). Abuse in childhood and mentar disorder in adult life. *Child Abuse Review*, 17(2), 133-138.
- Maleš, D., Kušević, B. (2011) Nova paradigma obiteljskog odgoja. U: Maleš, D. (ur.) *Nove paradigme ranog odgoja*. Zagreb: Alinea.
- Maleš, D., Milanović, M., Stričević, I. (2003). Živjeti i učiti prava. Odgoj za ljudska prava u sustavu predškolskog odgoja. Zagreb: Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo FFZG.
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MOZ). Pristup: 23.08.2021. <https://mzo.gov.hr/pristup-informacijama/planovi-i-izvjesca/izvjesca/458>
- Mirosavljević, A., Ćosić, A. (2021). Otpornost obitelji djece s problemima u ponašanju i intervencije koje ju potiču – doživljaj stručnjaka u sustavu socijalne skrbi. *Revija za socijalnu politiku*, 28(1), 95-112. Preuzeto: 19.07.2021. <https://doi.org/10.3935/rsp.v28i1.1714>
- Milić Babić, M. (2019). Socijalna podrška i roditeljstvo. *Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(6), 13-26.
- Miliša, Z. (2014). *Šok današnjice*. Osijek: Filozofski fakultet sveučilista u Osijeku.
- Obiteljski zakon (NN 98/19) Preuzeto: 20.07.2021. <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon>
- Ogresta, J., Rimac, I., Ajduković, M., Skokandić, L. (2012). Analiza obilježja prijavljenih događaja nasilja nad djecom u obitelji evidentiranih u centrima za socijalnu skrb. *Ljetopis socijalnog rada*, 19(3), 439-477.

- Nimac, D. (2010). (Ne) mogućnosti tradicijske obitelji u suvremenom društvu. *Obnovljeni život*, 65(1), 23-35.
- Pećnik, N. (2006). *Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Roje Đapić, M., Buljan Flander, G., Prijatelj, K. (2020). Children Behind Closed Doors Due to COVID-19 Isolation: Abuse, Neglect and Domestic Violence. *Archives of Psychiatry Research*, 56(2), 181-192.
- Sesar, K., Sesar, D. (2008). Zanimarivanje- definiranje, rizični čimbenici i posljedice za psihološki razvoj djeteta. *Magistra Iadertina*, 3, 83-93.
- Spears, K. (2020). Dysfunctional family: What it is and what it's like to grow up in one. Preuzeto: 20.07.2021. <https://www.betterhelp.com/advice/family/dysfunctional-family-what-it-is-and-what-its-like-to-grow-up-in-one/>.
- Štalekar, V. (2010). Dinamika obitelji i prvi teorijski koncepti. *Medicina fluminensis*, 46(3), 242 – 246.
- Stričević, I. (2011). Jačanje roditeljskih kompetencija kroz programe obrazovanja roditelja. U: U: Maleš, D. (ur.) *Nove paradigme ranog odgoja*. Zagreb: Alinea.
- Sušac, N., Ajduković, M., Rimac, I. (2016). Učestalost vršnjačkog nasilja s obzirom na obilježja adolescenata i doživljeno nasilje u obitelji. *Psihologijske teme*, 25(2), 197-221.
- Štirn, M. i sur. (2017). *Psihosocijalna podrška za žrtve nasilja u obitelji i drugih oblika rodno utemeljenog nasilja*. Zagreb: ZOOM Desing d.o.o.
- Palmer, S., Brown, R., Rae- Grant, N., Loughlin, M. (2001). Survivors of childhood abuse: their reported experiences with professional help. *Soc Work*, 46(2), 136-145. Preuzeto: 17.07.2021. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/11329643/>
- Prinz , R. J., Sanders, M. R., Shapiro, C. J., Whitaker, D. J., Lutzker, J. R. (2009). Population – based prevention of child maltreatment: The U.S. Triple Psystem population trial. *Prevention Science*, 10(1), 1-12. Preuzeto: 28.07.2021. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/19160053/>
- Rosić, V., Zloković, J. (2002). *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*. Rijeka: Graftrade.
- UNICEF (2006). *Behind closed doors: the impact of domestic violence on children*. Preuzeto: 26.07.2021. https://programainfancia.uam.mx/piingles/avisos/svith_report.pdf
- Zagrebačka strategija zaštita nasilja u obitelji za razdoblje od 2018.do 2022. Preuzeto: 30.07.2021. <http://www1.zagreb.hr/slglasnik/index.html#/akt?godina=2018&broj=200&akt=DE57F085DE186C5CC125830B00438C3C>
- Zloković, J., Dečman Dobrnjić, O. (2008). *Djeca u opasnosti! Odgovornost obitelji, škole i društva*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor (monografija)

- Žilić, M., Janković, J. (2016). Nasilje. *Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(3), 68-87.
- Wilk, L. (2003.): Familienform als Determinante kindlicher Entwicklung und kindlichen Glücks?
U: Heim, R.; Poch, C. (2003) Familien-pädagogik. Innsbruck: *Studienverlag*, 13 – 35.
- Wilson, N., Rolleston, R. (2004). *A Risk- Need Profile Using Four Measures for Youth Offenders Incarcerated in Young Offender Units*. New Zealand: Department of Corrections Research, New Zealand.
- World Health Organisation (2002). World report on violence and health. Preuzeto: 25.07.2021.
https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.
